

Будник О. Формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи в умовах інтегрування до європейського освітнього простору / Олена Будник // Współczesne strategie i wyzwania edukacyjne / red. Dorota Sikora, Piotr Mazur. – Chełm, 2011. – S. 166–173.

Olena Budnyk,

Doctor nauk pedagogicznych, starszy pracownik naukowy,
Centrum naukowo-metodyczne „Ukraińska etnopedagogika i narodoznawstwo” Akademii Narodowej Nauk Pedagogicznych i Narodowego Uniwersytetu Przykarpackiego imienia Wasyla Stefanyka, m. Iwano-Frankiwnsk, Ukraina

Olena Budnyk,

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Research Fellow,
Scientific and Methodology Center “Ukrainian Ethnopedagogics and Country-study” of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine and Precarpathian National University named after Vasil Stefanyk, Ivano-Frankivsk, Ukraine

Олена Будник,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
Науково-методичний центр “Українська етнопедагогіка і народознавство” НАПН України і Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна

**ETNICZNO NAUCZYCIELE PRZYSZLI WYKSZTAŁCENIE:
TRADYCJA I INNOWACJA PEDAGOGICZNA**

**ETHNOCULTURAL EDUCATION OF FUTURE TEACHERS:
PEDAGOGICAL TRADITIONS AND INNOVATIONS**

**ЕТНОКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ:
ПЕДАГОГІЧНІ ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ**

Abstract

Artykuł opisuje cel etniczno-kulturowej szkolenia dla studentów i używa pedagogiczne tradycje i innowacje w kształceniu przyszłych nauczycieli w warunkach integracji europejskiej. Autor koncentruje się na problemie tworzenia etnicznej i kulturowej kompetencji nauczyciela.

Słowa kluczowe: etniczno edukacji, tradycja nauczania rodzina, etniczno kompetencji nauczycieli, edukacji na rzecz innowacyjności.

Abstract

In the article the author analyses the purpose of ethnocultural training for students and ways of usage of pedagogic traditions and innovations in the training of future teachers in conditions of European integration. The author focuses on the problem of the formation of ethnic and cultural competence of the teacher.

Key words: ethnocultural education, family pedagogical traditions, teachers' ethnocultural competence, educational innovations.

Анотація

У статті визначено сутність етнокультурного виховання студентів і шляхи використання педагогічних традицій та інновацій у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів в умовах європейської інтеграції. Актор акцентує на проблемі формування етнокультурної компетенції педагога.

Ключові слова: етнокультурне виховання, родинні педагогічні традиції, етнокультурна компетенція педагога, освітні інновації.

Актуальність проблеми. Сучасні тенденції, що характеризують європейський освітній простір ХХІ сторіччя, засвідчують утвердження нових підходів до процесу та результатів виховного впливу на особистість, переоцінку традиційних освітніх парадигм з урахуванням вимог сьогодення, глобалізаційних змін, помітні спроби пошуку інноваційних шляхів педагогічної діяльності. Відтак, система цінностей, на які орієнтований педагогічний процес, носить культурно-історичний характер. Тому міждержавна інтеграція в сучасному світовому співтоваристві мають здійснюватися з урахуванням традицій кожного народу, адже формування та розвиток людини невіддільні від народно-побутового виховного середовища. Отож актуальною вважаємо проблему етнокультурного виховання майбутнього фахівця в контексті його професійної підготовки.

Для сучасного вищого навчального закладу надзвичайно важливо, щоб принцип культуровідповідності в освіті не зводився виключно до тривіальної передачі готових знань про етнокультуру, а передбачав розвиток креативного мислення, національних почуттів студентства. Інтелектуальна творчість нації зазнає розвитку тільки за умов забезпечення національною освітою безперервної передачі кращого досвіду минулого народу від покоління до покоління. І тільки таким чином національна освіта, вбираючи в себе культурні європейські та світові цінності, зможе вносити власний етнокультурний доробок у досягнення цивілізації. Як зазначав Г. Ващенко, “від того, що кожний народ буде вільно творити свою національну культуру, загальнолюдська культура не програє, а навпаки, виграє... Вселюдська культура складається із надбань різних народів” [2, с. 294].

Для єдиного освітнього простору Європи метою є збереження культурного багатства, мовного розмаїття, ґрунтуючись на культурній спадщині різних традицій, акцентується на сприянні розвитку багатоманітності культур, мов, національних систем і автономності навчальних закладів. Отож

важливою складовою професійної освіти вважаємо підготовку студентів до ефективної діяльності в етнокультурному (полікультурному) виховному середовищі.

Аналіз останніх досліджень. Методологічні аспекти вдосконалення змісту професійно-педагогічної освіти відображено в наукових працях І. Беха, Г. Васяновича, І. Зязюна, Н. Лисенко, В. Москальця, Р. Скульського, О.Сухомлинської; окремі аспекти формування етнокультурної компетентності студентської молоді досліджують О. Гуренко, М. Євтух, В. Кириченко, Л. Коваль та інші вчені; традиції етнопедагогіки як засобу формування національної ідентичності та самосвідомості – Р. Абдираїмова, С. Борисова, Г. Волков, О. Красовська, Р. Осипець, Л. Паламарчук, В. Струманський, Д. Тхоржевський, М. Чепіль.

Етнографічний контекст психолого-педагогічних особливостей навчання й виховання особистості в сучасній сім'ї висвітлений у наукових працях таких учених, як А. Марушкевич, В. Постовий, Т. Алексеєнко, Л. Орбан-Лембрик, М. Стельмахович та інші. Дослідники одностайно акцентують на значенні національних традицій у формуванні зростаючої особистості; те, що в минулому родини були міцнішими, як правило, багатодітними, частково аргументують більшою увагою до духовно-морального виховання. Історико-педагогічний аспект означеної нами проблеми відображений у роботах С. Бабишина, Т. Мацейків, Є. Сявавко, О. Ярмоленка.

Мета статті – визначити сутність етнокультурного виховання студентів і шляхи використання педагогічних традицій та інновацій у процесі професійної підготовки майбутніх учителів в умовах європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу. У контексті національної парадигми освіти доцільним вважаємо етнокультурне виховання педагогів у вищих навчальних закладах. Зупинимось детальніше на вивченні змісту цього феномена.

З досліджень Г. Лозко дізнаємось про етнозберігаючу функцію культури (відокремлення певного етносу від інших за принципом “ми – вони”, “свої – чужі”; забезпечення духовного самоусвідомлення національної спільноти; через збереження свого етносу, забезпечення єдності й різноманітності етнічної картини світу тощо). Автор трактує етнічну культуру (етнокультуру) як “сукупність матеріальних і духовних цінностей, вироблених певним етносом упродовж його історії на його власній території засобами етнічного самовираження (рідна мова, рідна релігія) і не включає імпортованих зразків (наприклад, світові релігії)” [7]. Класичне визначення етнічної культури ґрунтується на уявленні

про неї як локальне явище цілісного процесу світової культури (локальний від лат. *locus* – місце, місцевий, “той, що не виходить за визначені межі”).

Ідеї національного злиття, як засвідчує світова історія, не виправдали себе в багатьох країнах – СРСР, Чехословаччині, Югославії. Сьогодні великі країни, приміром, США, Канада, твердять про етнічну різноманітність суспільства. Ідея асиміляції етнокультур переросла в декларацію свобод і демократії нового інтернаціонального типу суспільства. Емігранти з різних країн намагаються зберегти свою мову, релігію, традиції в іносередовищі. Це значною мірою стосується й освіти. Зарубіжні методики навчання вдало адаптовані до використання в школах української діаспори з урахуванням давніх традицій християнської культури. Окремі аспекти організації українського шкільництва, зокрема, проблема збереження рідної мови зарубіжних українців, знайшли своє відображення в сучасних публікаціях В. Семілетка, М. Слабошпицького, С. Карпенко, В. Громова та інших.

В етнокультурній освіті І. Малиновський виокремлює три послідовних етапи: пропедевтика, навчання та впровадження в практику. На основі цього дослідник пропонує наступну її структуру: 1) на етапі пропедевтики здійснюється вирішення проблеми етнічної самоідентифікації дитини (етнокультурний освітній простір в цьому випадку – це атмосфера в сім’ї): перше ознайомлення з історією, культурою народу, національними звичаями і традиціями, фольклором; 2) основна частина етнокультурної освіти – це освіта в навчальних закладах різних типів (дитячих садках, школах, ліцеях, вищих навчальних закладах); 3) етнокультурне навчання поза різними інституціями, використання здобутих знань у практичній діяльності індивіда (участь у культурних центрах, гуртках, клубах, позашкільних установах, інших організаціях) [10, с. 359–360].

Відтак, етнокультурне виховання в сучасному освітньому просторі прогресивних країн світу здійснюється згідно принципу демократизації всіх сторін шкільного життя. В. Мадзігон акцентує на тому, що сучасна освіта “покликана виробити в кожного громадянина звички, настанови і цінності, без яких неможливе функціонування демократії. Формування демократичних цінностей в системі здійснюється через усі без винятку аспекти навчально-виховного процесу, на всіх його рівнях – змістовому, організаційному, функціональному, комунікативному” [8, с. 26].

О. Моляко переконує про об’єктивну необхідність створення в навчальних закладах педагогічної атмосфери, спрямованої на формування в зростаючій особистості загальнолюдських

цінностей, збагачених досвідом свого етносу, знанням і розумінням національних пріоритетів інших народів. При цьому важливо враховувати етнокультурні особливості, соціокультурну ситуацію в регіоні (країні) тощо [11, с. 12]. Проблему формування етнокультурної, соціокультурної компетентності відобразили у наукових працях М. Євтух, Т. Поштарьова, Т. Свірчук, О. Сухомлинська та інші дослідники.

Проблеми *етнічного виховання* особистості, під яким розуміємо формування та розвиток її духовних цінностей на основі засвоєння знань, навичок поведінки та діяльності представників рідного етносу, його традиційно-звичаєвої обрядовості, в європейських державах визріли вже після першої світової війни. Тут створюються міжнародні організації та центри для вивчення стану освіти в різних країнах, серед яких чільне місце посіло Міжнародне бюро освіти (МБО), засноване в 1925 році спочатку як громадська організація при інституту педагогічних наук ім. Руссо Женевського університету, а з 1929 року очолюване міжнародною міжурядовою організацією. У Великобританії, Італії, Швейцарії, США, Японії та інших країнах публікується низка наукових праць, присвячених різним аспектам етнопедагогіки [6, с. 69]. Приміром, французький народ пережив період національного гноблення, приниження окупацією, частина громадян зайняла колабораціоністську позицію. Не випадково нині головними завданнями громадянської освіти у Франції є формування цінностей свободи, миру, толерантності, демократії, поваги до рідної мови, національних символів. Водночас французька держава відіграє помітну роль в європейських та світових інтеграційних процесах. У післявоєнній Німеччині в освітній сфері також значну увагу акцентували на толерантності міжособистісних взаємин, любові до світового співтовариства в органічному поєднанні з формуванням почуттів громадянського обов'язку та патріотизму.

Однак у сучасних умовах масштаби полікультурного виховання у провідних країнах світу різні: влада Англії, Німеччини, Франції намагається не акцентувати на цій проблемі, водночас значна увага її вирішенню приділена на офіційному рівні в Австралії, Іспанії Канаді, США. Так, полікультурна освіта в Канаді нерозривно пов'язана з проблемою конвергенції етнічних груп населення, оскільки канадська нація сформована з іммігрантів. Актом 1988 року (Multiculturalism Act) культурну розмаїтість проголошено базовим принципом канадського суспільства.

Світовий досвід організації освіти є повчальним для пострадянських країн, які пережили значно триваліший період бездержавності й національного приниження. Так, на відміну від багатьох європейських народів, формування української нації носило дискретний характер, оскільки Україна тривалий час не мала своєї державності, внаслідок чого була позбавлена можливості творити власний загальнонаціональний виховний ідеал. Відтак у цивілізованих країнах досвід громадянської освіти не лише зберігся, а й передається нащадкам через ідеали гуманізму, демократії, солідарності, громадянської відповідальності, поваги до власної історії, культури, моралі. Тому нині маємо об'єктивну потребу в осмисленні світового розвитку і глобалізаційних процесів з погляду досягнень кожної держави, її інтересів, ментальності.

Сьогодні розширились межі спілкування між представниками різних народів, котрі проживають за межами України, спостерігаються міграційні процеси.

У сучасній освіті пропагується ідея навчання як діалогу культур, тобто аналіз різнобічних проблем (історико-політичних, соціально-педагогічних) з позицій різних культур, виокремлення подібності в підходах на основі загальнолюдських цінностей та рівноправності усіх суб'єктів педагогічного процесу. Принцип полікультурного виховання може слугувати засобом примирення багатьох націй, але, безумовно, з визнанням прав корінних мешканців, котрі споконвіків населяли відповідну територію. Для прикладу, етнічна структура Канади представлена різними націями і народностями, з яких корінне населення становить тільки 11,5 відсотків. Утім, у цій країні панує глибока повага до Закону, традиційних символів, звичаїв і обрядів, ніколи не стояло питання про "поділ" держави, хоч найбільше іммігрантів з Англії і Франції (відповідно 40 і 27 відсотків від загальної кількості населення) [12, р. 191]. Відтак, система освіти будується з урахуванням соціокультурних особливостей країни.

Під етнокультурним вихованням Л. Маєвська розуміє багатогранний і тривалий процес формування у психічних структурах індивіда відчуття кореневої природи етнокультури спільноти, одиницею якої він є, задля глибокого розуміння власного "Я", стимулювання внутрішнього потенціалу в процесі самовиявлення, творчого саморозвитку й самореалізації та цілеспрямованої підготовки до міжкультурного діалогу [9].

Етнічна компетентність – етнічна обізнаність і здатність особи ототожнювати себе з тим чи іншим етносом (Лозко Г.).

Етнокультурна компетентність особи – це здатність людини вільно орієнтуватися у світі значень культури свого етносу, вільно розуміти мову цієї етнокультури і вільно творити цією мовою [7].

Н. Арзамасцева, І. Жуковський, О. Кузнецова, Н. Морова та інші дослідники розглядають етнокультурну компетентність як засіб передачі культурного досвіду від одного покоління етносу до іншого. Вітчизняні вчені доводять, що етнокультурна компетентність сприяє розвитку національної самосвідомості, вихованню й навчанню людини, спираючись на етнокультурні традиції конкретного регіону.

Етнокультурна компетентність майбутнього фахівця розглядається науковцями як необхідна сукупність особистісних якостей, що включають високий професіоналізм, знання, вміння й навички, які дозволяють вільно використовувати етнокультурні засоби в поліетнічному середовищі (Н. Алімжанова, Т. Атрощенко, З. Ігушкіна, О. Ладнушкіна та інші). За О.Гуренко, етнокультурна компетентність як результат професійної підготовки студентів – складне інтегроване утворення, яке піддається цілеспрямованому розвитку і вдосконаленню в рамках навчально-виховного процесу вищого навчального закладу [4].

У сучасних умовах необхідна організація цілеспрямованої етнокультурної підготовки студентів, формування в них суб'єктивної позиції як носія етнокультури. Першочерговим завданням у процесі розробки системи такої підготовки вважаємо проектування нормативно-правового та навчально-методичного забезпечення цього процесу у системі вищого навчального закладу, яке потребує чіткого визначення цілей і завдань, відповідного змістового наповнення курсів гуманітарних, соціально зорієнтованих і професійно орієнтованих дисциплін, проходження виробничої практики й науково-дослідницької роботи.

Наприклад, у процесі підготовки майбутніх учителів доцільним вважаємо включення в зміст освіти системи знань про культуру та побут рідної етнографічної групи, а також етнокультурної інформації національних меншин регіону. Для цього в педагогічних інститутах та університетах України введено спецкурси: “Етнопедагогіка“, “Основи етнокультурного виховання”, ”Етнокультура національних меншин регіону“, “Етнокультурна діяльність педагога“ та інші.

Сьогодні в багатьох країнах спостерігається негативна тенденція відчуження дитини від батьків, родинних пріоритетів та ідеалів. Увійшовши в ХХІ століття, людство на шляху інтенсивної глобалізації та інтеграції поступово втрачає родинні виховні

традиції. Тому доцільним у процесі етнокультурного виховання студентів вважаємо збагачення їхніх знань про етнокультуру, педагогічні традиції родини, поваги до звичаїв свого та інших народів.

Так, пріоритетними цінностями в англійському суспільстві є матеріальне забезпечення людини, її становище в суспільстві та соціальне походження. Водночас політика держави спрямована на широку популяризацію історичного минулого своєї країни, свідоме культивування старовинних звичаїв, обрядів, дотримання національних норм поведінки, особистісної свободи. Англійці, як і поляки, українці, італійці, – глибоко віруючий народ, тому більшість мешканців британських островів чітко дотримуються релігійних обрядів – відвідують церкву, читають Біблію, намагаються виховувати своїх дітей на загальнолюдських цінностях, що пропагує релігія. Якщо в Україні 70 років радянської влади значною мірою витіснили народні звичаї та обряди, пов'язані з релігією, і їх інтенсивне відродження почалось лише в 90-х роках ХХ століття, то в розвинених країнах Європи позитивний досвід виховання духовності зростаючої особистості лише накопичувався, збагачувався новими педагогічними ідеями, трансформовався відповідно до вимог цивілізації.

Етнокультурне виховання майбутніх учителів виявляється в тому, що вони вивчають специфіку виховання дітей на народних традиціях та звичаях – передача соціально-культурного досвіду, трудових умінь і навичок здійснюється в природній невимушеній атмосфері через загальновідомі норми. Саме життя примушує дитину вчитися, набувати відповідний досвід. Засобом досягнення виховних цілей слугує народна спадщина традицій, звичаїв та обрядів. Таким чином особистість спочатку усвідомлює зміст понять “моральність”, “духовність”, “працьовитість” та інших безпосередньо через практику відповідної поведінки. Якість підготовки особистості до різних сфер життєдіяльності, спрямованість її духовних інтересів, задоволення пізнавальних потреб значною мірою детерміновані сімейними та суспільними виховними традиціями.

Приміром, традиції сімейного виховання у Великій Британії пов'язані з давньоанглійською поезією і фольклором. У староанглійському епосі (“Плач дружини”, “Послання чоловіка”) проповідуються ідеї вірності в шлюбі та поваги в сім'ї. Питання взаємин між подружжям, між батьками і дітьми висвітлені в англійських народних казках, що слугує надійним фундаментом для створення міцної родини в майбутньому.

Г. Ващенко, котрий багато років свого життя змушений був прожити в еміграції, пропагує утвердження в молоді християнської моралі, любові до свого народу й вітчизни, патріотизму тощо. Християнська мораль ґрунтується на визнанні вищих духовних пріоритетів – правди, добра, чесності, справедливості, любові та ін. Відомий педагог неодноразово акцентує, що в основі виховного ідеалу лежать традиційні народні цінності, зокрема релігійно-національні постулати [3].

Так, у православній родині заборонено народжувати дітей без благословення, тобто вінчання в церкві, інакше, за народними віруваннями, в майбутніх батьків можуть виникнути проблеми в фізичному чи розумовому розвитку їхнього нащадка. В іудейській сім'ї вважають, що народження дитини настає вже у момент зачаття, тому її виховання починається ще в утробі матері: спілкування, отримана інформація, світський або релігійний спосіб життя позначаються на характері майбутньої дитини [1]. Католики стверджують, що виховувати маля потрібно задовго до народження, до його появи слід ретельно готуватися, аби воно, з'явившись на світ, було бажаним.

Згідно релігійних канонів (а саме на них орієнтується традиційна українська родина у вихованні своїх дітей), у православному світі главою сім'ї вважається чоловік, так як главою Церкви є Ісус Христос. В українській сім'ї першим до столу повинен був сісти господар, він же й першим куштував страви, благословив Святу вечерю. Утім роль жінки є не менш важливою, адже вона є хоронительною сімейного вогнища, першою і найважливішою вихователькою дітей.

Наприклад, у сучасній єврейській родині також всі члени мають рівні права, але найчастіше глава сім'ї є жінка, в руках котрої зосереджені гроші та важелі управління сім'єю. Шанобливо ставляться до жінок і в мусульманській родині, оскільки вихованням дітей традиційно займаються матері. Кажуть, якщо діти дотримуватимуться норм Ісламу, мати отримає від Творця винагороду. У хадісах (висловах пророка Мухаммеда) сказано: "Рай перебуває під ногами вашої матері" і "Якщо вас одночасно покликали мати й батько, спочатку підійдіть до матері". Уявлення, що ісламська жінка – домогосподарка, є хибним, адже вона, в першу чергу, виконує функції матері й дружини, до яких у мусульманському світі ставляться з неабиякою повагою.

Природно, що шанобливе ставлення чоловіка до жінки-матері, подружня вірність, спільна участь у господарсько-побутових справах, традиції святкування родинних свят

віддзеркалюються в адекватній поведінці дітей, коли вони стають дорослими та створюють власні сім'ї.

Святіший Отець Іван Павло II у листі до сімей зазначає, що кожен із нас природно появляється на світ у сім'ї, тому саме їй завдячує сам факт бути людиною; коли ж людина народжується поза сім'єю – це завжди є болісним виявом, який згодом тяжіє над усім її життям. Кожна особа походить із сім'ї, щоб згодом у новій родині втілити своє життєве покликання [5]. Цим самим здійснено акцент на значенні родинних виховних пріоритетів і релігійних уявлень, які так тісно переплітаються між собою.

У різних народів родинні традиції виражаються, передусім, через етапи етнічної та релігійної соціалізації дитини. Так, в українській родині дитину до року “молили”: мама чи бабуся складала дитині ручки й замість неї проказувала слова ранкової чи вечірньої молитви. У два роки дитину вже вчили самостійно молитись. Поширеною була спільна молитва всіх членів родини. У католицьких і православних родинах після досягнення дітьми 9–10 років відзначають Свято Першого Причастя. Із раннього дитинства (з 3–4 років) ведеться катехизація, тобто підготовка до величної події у школі або парафіяльному будинку (вивчають Закон Божий, молитви й готуються до Першої Сповіді). Перше Святе Причастя для християнської родини – урочиста подія, яка запам'ятовується на все життя. Тому майбутні учителі повинні знати про ці релігійні традиції та керуватися ними в етнокультурному вихованні учнів.

У євреїв заздалегідь готуються до відзначення дитиною 16-річного віку, тобто повноліття, тому за рік або два до цієї дати батьки наймають учителя для навчання мови, якою написана свята Тора. Цей день народження відзначається у синагозі. Родичі й друзі приходять святково вбрані, а батько дякує Богові за терпіння у вихованні дитини до повноліття. Упродовж святкової молитви дитина читає Тору, написану на древньому сувої пергаменту (найчастіше йому понад 300 років). “Світськими” елементами свята є обсіпання іменинника цукерками, а також співи й частування, що здійснюються в синагозі після молитви.

Отож звичаї різних народів засвідчують досягнення дитиною певного рівня свого розвитку, громадського визнання, а, значить, необхідності відповідальності за свої дії, соціальної активності та участі у відповідній діяльності.

Таким чином доходимо висновку, що в процесі етнокультурного виховання майбутніх учителів доцільно враховувати особливості родинних традицій народу. Приміром, особливостями функціонування українській сім'ї є

облагородження шлюбних взаємин між чоловіком і дружиною (батько слугує взірцем шанобливого ставлення до жінки-матері, яка здебільшого терпляча, слухняна, сором'язлива, ніжна, працьовита): “Нема в світі, як родина”, “Без сім’ї, без роду – хоч з моста та в воду”, “Сім’я міцна – горе плач”; святе дотримання взаємної подружньої вірності (вірність українських жінок здавна славилась в усьому світі): “Куди голка, туди й нитка, куди чоловік, туди й жінка”, “З ким вінчатися, з тим і кінчатися”, “Батько стереже доньку до вінця, а муж дружину – до кінця”; рівноправність становища української жінки в сім’ї (“Чоловік один кут в хаті тримає, а жінка – аж три”, “Чоловік – голова сім’ї, а жінка – шия: куди поверне, туди й дивиться”); збереження та примноження родинних звичаїв, реліквій, трудових династій (“Коли батько рибалка, то й діти в воду дивляться”) та інші.

У сучасній педагогічній науці та практиці набуває поширення проектна навчальна діяльність. В українських педагогічних інститутах та університетах закріпився досвід залучення студентів до створення проектів “Мій родовід”, “Моє місто”, “Традиції моєї родини” з наступним їх представленням.

Позитивним в аспекті використання педагогічних інновацій в етнокультурному вихованні майбутніх учителів вважаємо вивчення ними технології використання в освіті електронних проектів, тобто форми навчально-виховної діяльності учня і вчителя з використанням інформаційно-комунікативних засобів навчання. Робота над таким проектом передбачає індивідуальну чи групову співпрацю упродовж визначеного терміну. Основною особливістю електронного проекту є його міжпредметність, тобто можливості для вдосконалення учнями знань з різних галузей наукових знань – мови, історії, мистецтва, культури тощо. Вважаємо, що участь студентів різних країн в електронних навчальних проектах слугуватиме не лише збагаченню їхніх знань із зарубіжної історії, мистецтва різних народів, але й допоможе підвищити рівень іншомовної культури, сприятиме формуванню міжетнічної толерантності.

На основі зарубіжного досвіду сьогодні успішно реалізуються деякі європейські освітні проекти. В інформаційному просторі створена значна кількість проектів із залученням учнів і педагогів різних країн світу задля обміну інформацією, розвитку комунікативної культури, налагодження соціальних контактів, розвитку полікультурного мислення, відчуття значущості власної думки у глобальному світі, що слугують передумовами їх розвитку, адже вони через свою замкненість в собі й небажання йти на контакт значно легше можуть спілкуватись через Інтернет.

Дієвим аспектом такої роботи є залучення студентів до науково-дослідницької роботи (магістерські, дипломні, курсові проекти, реферативні роботи, наукові статті), створення індивідуальної бази даних з етнокультурних питань, активізація їхньої діяльності різноманітними груповими (тренінги, гуртки, клуби за інтересами, секції) та колективними (педагогічні читання, обговорення з викладачами навчальних дисциплін однієї проблеми, але з позицій різних наук; дискусії з етнокультурної тематики) формами роботи при викладанні гуманітарних дисциплін.

Головним критерієм підготовки студентів до етнокультурної діяльності вважаємо їхню здатність до роботи в полінаціональному середовищі, прагнення до розв'язання та запобігання міжетнічних проблем, гармонізації національних взаємин. Виходячи з того, що його наукова діяльність в умовах вищого навчального закладу залежно від кожного конкретного випадку носить плановий, добровільний чи ініціативний характер, доцільно всіляко сприяти добровільній участі майбутніх фахівців у конкурсах, олімпіадах, конференціях тощо. Чільне місце у системі їх професійної підготовки належить самостійній пошуково-етнографічній діяльності орієнтовно такого змісту: дослідити особливості української вишивки свого краю; записати легенди та повір'я про працю, пов'язану з народними ремеслами та промислами, визначити їхнє місце у змісті шкільної освіти; зібрати колекцію старовинних господарсько-побутових речей (посуд, рідкісні знаряддя праці, побутове приладдя, декоративні вироби) та здійснити їхній історико-краєзнавчий аналіз; вивчити маловідомі трудові звичаї та обряди конкретного етносу, визначити їхні функції у вихованні сучасних дітей; систематизувати народну гумористичну творчість (пісні, вірші, анекдоти, приказки) та проаналізувати їхні виховні можливості.

Участь у пошуковій роботі збагатить уявлення студентів про основні елементи наукового дослідження (визначення його об'єкта, предмета, цілей, завдань, формулювання гіпотези та ін.), вибір і застосування його методів, зокрема спостереження, анкетування, методу рейтингу і самооцінки, експерименту, статистичних методів тощо.

Ефективною формою організації творчого пошуку студентів вважаємо етнографічні експедиції в місця компактного проживання різних етнографічних груп (гуцулів, бойків, лемків, подолян тощо) задля збору народознавчого матеріалу; самостійну роботу майбутніх фахівців у плануванні етнокультурної роботи в закладах освіти, проектуванні занять і виховних заходів на

етнокультурну тему, підготовці доповідей до міні-конференцій, здійсненні пошуково-етнографічної роботи; створення наукового гуртка, що має метою систематизацію народознавчого матеріалу.

Висновки. Готовність студентів до професійної діяльності в етнокультурному середовищі вважаємо критерієм їх етнокультурної компетентності, яка виявляється в уміннях застосувати професійні знання і навички в конкретному етнічному середовищі та ціннісному ставленні до відповідної діяльності.

Орієнтовна модель етнокультурного виховання включає: усвідомлення соціокультурної ідентичності (ідентифікаційний рівень), оволодіння системою знань про полікультурне середовище й корекцію атолерантних установок міжетнічного характеру (когнітивний рівень) та формування й розвиток навичок етнокультурної взаємодії (поведінково-діяльнісний рівень). Етнокультурна вихованість сучасного студента виявляється в активній пізнавальній діяльності відповідного характеру, вмінні визначати толерантну поведінку людей, які відрізняються за соціальною, расовою, етнічною, релігійною та іншими ознаками. Діяльність викладача в контексті компетентнісного підходу до організації педагогічного процесу передбачає ретельне висвітлення значення основ різних галузей наукових знань для розвитку цивілізації, художньої літератури, творів мистецтва, досягнень світової культури, виховання на прикладах життя видатних людей.

Ефективність етнокультурної підготовки студентів в умовах вищого навчального закладу визначається низкою психолого-педагогічних умов: етнокультурної спрямованості освітнього середовища навчального закладу; здійснення міжпредметних зв'язків; мотиваційно-ціннісного ставлення до педагогічної діяльності в етновиховному просторі та врахування принципів системності, доступності, гуманності, етнізації, культуровідповідності, природовідповідності, емоційності, демократизації. Спадщина родинних виховних традицій – потужний засіб формування етнокультурної компетентності студентської молоді, зокрема їхніх уявлень про національні цінності й пріоритети кожної країни, почуття патріотизму, громадянськості, духовності, міжетнічної толерантності. Педагогічні інновації в освіті, зокрема проектна діяльність, слугує засобом формування в студентів умінь наводити соціальні контакти в іносередовищі, критично оцінювати негативні тенденції в суспільстві, з повагою ставитися до представників інших соціальних сфер і культур.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вареник Н. *Ми зібралися біля дитячої колиски...* Див: <http://www.malecha.org.ua/index.php>.
2. Ващенко Г., *Виховання волі й характеру*, Київ, 1999.
3. Ващенко Г., *Виховний ідеал*, Полтава, 1994.
4. Гуренко О., *Впровадження технології формування етнокультурної компетентності студентів у практику роботи педуніверситету* Див.: http://bdpu.org/scientific_published/2005/pedagogics_2_2005/28.
5. *Душпастирство і сучасна сім'я*. 10 листопада 2006 р. Див: <http://electric.org.ua/to-all/dushpastyrstvo-i-suchasna-sim%E2%80%99ya.html>.
6. *Енциклопедія Українознавства*. – Т. 2. – Львів: Молоде життя, 1993.
7. Лозко Г., *Етнологія України: філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект*, Київ, 2001.
8. Мадзігон В. М., *Інформатизація в контексті демократизації освіти в Україні*, в “Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002”, Харків: “ОВС”, 2002.
9. Маєвська Л. М. *Модель підготовки майбутнього учителя до етнокультурного виховання молодших школярів*, Див: <http://eprints.zu.edu.ua>.
10. Малиновский И., *Модель етнокультурного образования малочисленных народов Томского Севера*, в: *Wielokulturowość – międzykulturowość obszarami edukacyjnych odniesień / Pod redakcją naukową Alicji Szerląg*. – Oficyna Wydawnicza “Impuls”, Krakow, 2005.
11. Моляко О. *Функціональна модель формування полікультурної компетентності школярів*, “Рідна школа”, 2005, № 6.
12. Thomas J. Baerwald, Celeste Fraser, *World Geography*. Pearson Education, Inc., Prentice Hall, Boston, 2005.